Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.02.2014, sp. zn. 29 Cdo 677/2011, ECLI:CZ:NS:2014:29.CDO.677.2011.1

Číslo: 60/2014

Právní věta: Tím, že osobě ustanovené rozhodnutím insolvenčního soudu insolvenčním správcem konkrétního dlužníka následně zanikne oprávnění vykonávat činnost insolvenčního správce dle § 40 odst. 2 zákona o insolvenčních správcích, nepozbývá rozhodnutí insolvenčního soudu o jejím ustanovení do funkce účinnosti. Taková osoba nadále zůstává insolvenčním správcem konkrétního dlužníka.Projev vůle, jímž dlužník plní dluh (peněžitý závazek) svému věřiteli, je právním úkonem ve smyslu ustanovení § 34 obč. zák., jelikož jde o projev vůle směřující k zániku povinnosti splnit dluh (závazek). Takovým právním úkonem je i projev vůle, jímž třetí osoba plní dluh (peněžitý závazek) dlužníkovu věřiteli se souhlasem dlužníka ve smyslu § 332 odst. 1 obch. zák. Ponechají-li se stranou právní úkony, které dlužník učinil poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, v rozporu s ustanoveními § 111 a § 246 odst. 2 insolvenčního zákona, lze podle ustanovení § 235 až § 243 insolvenčního zákona odporovat jen těm právním úkonům dlužníka, jež jsou taxativně vypočteny v ustanoveních § 240 až § 242 insolvenčního zákona.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.02.2014

Spisová značka: 29 Cdo 677/2011

Číslo rozhodnutí: 60

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Incidenční spory, Insolvenční správce, Odporovatelnost, Právní úkony, Splnění dluhu, Splnění závazku

Předpisy: § 229 odst. 1 písm. b) o. s. ř.
§ 235 IZ
§ 240 IZ
§ 241 IZ
§ 242 IZ
§ 324 odst. 1 obch. zák.
§ 332 odst. 1 obch. zák.
§ 34 obč. zák.
§ 40 předpisu č. 312/2006Sb.
§ 559 odst. 1 obč. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 17. 2. 2010 rozhodl K r a j s k ý s o u d v Praze (dále též jen „insolvenční soud“) o

odpůrčí žalobě insolvenčního správce dlužníka KD, spol. s r. o., směřující vůči žalovanému J. M., tak, že určil, že převod částky 14 500 000 Kč z účtu dlužníka vedeného u banky G, na účet žalovaného vedený u banky C, ze dne 2. 1. 2008 je neúčinným právním úkonem (bod I. výroku), a uložil žalovanému vydat částku 14 500 000 Kč do majetkové podstaty dlužníka (bod II. výroku). Dále rozhodl o nákladech řízení (bod III. výroku).

Insolvenční soud při posuzování důvodnosti žalobou uplatněného nároku vyšel zejména z toho, že:

1) K insolvenčnímu návrhu dlužníkova věřitele došlému insolvenčnímu soudu dne 6. 5. 2008 (a podanému původně u místně nepříslušného Městského soudu v Praze dne 5. 2. 2008) insolvenční soud usnesením ze dne 10. 11. 2008 rozhodl o úpadku dlužníka. Současně prohlásil konkurs na majetek dlužníka a insolvenčním správcem ustanovil Mgr. M. K.
2) Žalovaný nepřihlásil žádnou pohledávku do insolvenčního řízení.
3) Dlužník je zapsán v obchodním rejstříku vedeném Městským soudem v Praze od 27. 1. 1995. K témuž datu byli jako jednatelé a společníci dlužníka v obchodním rejstříku zapsáni žalovaný, J. Z. a V. K. K výmazu jmenovaných z obchodního rejstříku došlo k 9. 1. 2008, kdy byl jako nový jednatel dlužníka zapsán Z. S., posléze (od 23. 1. 2008) zapsaný také jako společník. V době od 9. 1. 2008 do 23. 1. 2008 byl jako jediný společník dlužníka zapsán v obchodním rejstříku R. L. K výmazu Z. S. z obchodního rejstříku došlo 30. 5. 2008, kdy se stal jednatelem a jediným společníkem dlužníka J. P.
4) Rozhodnutím mimořádné valné hromady dlužníka z 5. 11. 2007 byli k témuž dni odvoláni z funkce jednatelů dlužníka žalovaný, J. Z. a V. K. Současně byl novým jednatelem dlužníka jmenován Z. S. a v souvislosti s tím byla schválena změna společenské smlouvy.
5) Valná hromada schválila převody obchodních podílů dosavadních společníků v rozsahu 1/3 ze splaceného vkladu 33 435 000 Kč na R. L., který souhlasil s převzetím obchodních podílů a přistoupil ke společenské smlouvě dlužníka.
6) Žalovaný (jako převodce) uzavřel s R. L. (jako nabyvatelem) dne 5. 11. 2007 smlouvu o převodu obchodního podílu podle ustanovení § 115 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, která nabyla účinnosti téhož dne a podle které převedl na R. L. svůj obchodní podíl v dlužníkovi za částku 20 000 000 Kč splatnou do 14 dnů od podpisu této smlouvy, na účet v ní uvedený.
7) Nedatovaným „protokolem o předání“ sepsaným mezi žalovaným, J. Z. a V. K. jako předávajícími a Z. S. jako přebírajícím je potvrzováno, že došlo k předání veškerých podkladů, informací a skutečností, které souvisí s převodem obchodních podílů odcházejících společníků a přistoupivšího společníka po skončení valné hromady, která to řešila.
8) Z běžného účtu vedeného u banky G na jméno dlužníka vyplatil dlužník 2. 1. 2008 částku 14 500 000 Kč tak, že ji poukázal na účet žalovaného u banky C., kam platba také došla.
9) V reakci na dopis žalobce z 26. 10. 2009 žalovaný dopisem ze dne 26. 11. 2009 sdělil žalobci, že výše označená platba je opožděným splacením kupní ceny dohodnuté za převod obchodního podílu v dlužníkovi.

Na tomto základě insolvenční soud uzavřel, že žalovaný skončil ve funkci jednatele a společníka dlužníka k 5. 11. 2007, kdy prodal obchodní podíl R. L. za dohodnutou kupní cenu. Žalovaný byl v právním vztahu s R. L. a na zaplacení sjednané kupní ceny měl nárok. Kupní cena obchodního podílu (respektive závazek platby, který na sebe vzal R. L.) však neměla být uhrazena z dlužníkových peněz.

Jelikož k výplatě částky 14 500 000 Kč došlo 2. 1. 2008 a insolvenční návrh byl podán 5. 2. 2008, lze podle insolvenčního soudu dovodit, že jmění dlužníka bylo zkráceno v době, kdy byl v úpadku, a že byla zkrácena možnost uspokojení věřitelů.

S poukazem na ustanovení § 235, § 236 odst. 1, § 237 odst. 1, § 239 a § 240 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), insolvenční soud dále uvedl, že převod částky 14 500 000 Kč z dlužníkova účtu na účet žalovaného byl právním úkonem bez přiměřeného protiplnění a vzhledem k době, kdy se uskutečnil, šlo o právní úkon neúčinný.

K odvolání žalovaného V r c h n í s o u d v Praze rozsudkem ze dne 23. 9. 2010 potvrdil rozsudek insolvenčního soudu v bodu I. výroku, v bodu II. výroku jej potvrdil ve znění, že žalovaný je povinen zaplatit do majetkové podstaty dlužníka částku 14 500 000 Kč, a v bodu III. výroku jej změnil (první výrok). Dále rozhodl o nákladech odvolacího řízení (druhý výrok).

Odvolací soud dospěl k závěru, že z hlediska skutkových zjištění a právní argumentace je rozsudek insolvenčního soudu v zásadě správný.

K tomu uvedl, že ustanovení § 235 odst. 1 insolvenčního zákona představuje obecnou skutkovou podstatu neúčinných právních úkonů dlužníka a ustanovení § 240 až § 242 insolvenčního zákona obsahují skutkové podstaty speciální.

Komplexnost právní úpravy neúčinnosti právních úkonů dlužníka obsažené v ustanoveních § 235 až § 243 insolvenčního zákona současně (podle odvolacího soudu) vylučuje, aby se v poměrech insolvenčního řízení aplikoval obecný institut odporovatelnosti upravený v § 42a zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku.

Vzhledem k tomu, že insolvenční zákon za právní úkon expresis verbis považuje též dlužníkovo opomenutí, tedy jeho nečinnost, je odvolací soud přesvědčen o tom, že odporovat lze nejen právním úkonům dlužníka (§ 34 obč. zák.), ale též jeho aktivnímu konání (jednání), tedy určité faktické činnosti, jež by se – nazíráno na věc z občanskoprávního hlediska – zvláště za právní úkon nemusela považovat.

K poukazu žalovaného na obsah usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 3. 2004, sp. zn. 30 Cdo 531/2003 (toto rozhodnutí je – stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže, byla-li vydána po 1. 1. 2001 – veřejnosti k dispozici na webových stránkách Nejvyššího soudu), podle kterého právním úkonem není faktická činnost, byť se jí právní úkon provádí, doplněnému námitkou, že za faktickou činnost je nutno považovat i výplatu peněžních částek provedenou dlužníkem, odvolací soud uvedl, že označené rozhodnutí na danou věc nedopadá, jelikož se zabývalo odpůrčí žalobou podanou podle ustanovení § 42a obč. zák. (tedy žalobu podanou mimo režim zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu vyrovnání i mimo režim insolvenčního zákona) a Nejvyšší soud se v něm vyjadřoval jen k vadám odpůrčí žaloby. Přitom odvolací soud opět zdůraznil, že institut neúčinnosti právních úkonů dlužníka upravený v § 235 až § 243 insolvenčního zákona nahrazuje v insolvenčním řízení zcela institut odporovatelnosti obecně upravený v § 42a obč. zák.

Podle odvolacího soudu v souzené věci z obsahu žaloby jasně vyplývá, že žalobce odporoval právnímu úkonu dlužníka spočívajícímu v tom, že ve prospěch žalovaného provedl platbu bez jakéhokoliv důvodu. Uvedeným jednáním dlužníka – pokračoval odvolací soud – vznikl závazkový vztah z bezdůvodného obohacení (§ 489 obč. zák.), neboť se jím žalovanému dostalo plnění bez právního důvodu (§ 451 odst. 2 obč. zák.). Domáhat se vydání plnění, jež takto ušlo z majetkové podstaty dlužníka, lze pořadem práva (běžnou) žalobou (§ 456 obč. zák.) nebo též odpůrčí žalobou, lze-li takové jednání dlužníka – v poměrech insolvenčního řízení – považovat za neúčinný právní úkon podle § 235 odst. 1, věty první, insolvenčního zákona, když jím dlužník současně krátí možnost uspokojení (svých) věřitelů, přičemž je jen na insolvenčním správci, kterou z obou možností uplatnění práva si zvolí.

K řečenému odvolací soud poznamenal, že za právní úkon by se ve smyslu § 235 odst. 1, věty druhé, insolvenčního zákona považovalo též dlužníkovo opomenutí, tedy např. kdyby dlužník připustil, aby si žalovaný z jeho majetku platbu sám zinkasoval. Dále dodal, že ačkoli insolvenční zákon výslovně označuje za neúčinné právní úkony bez přiměřeného protiplnění (§ 240 insolvenčního zákona), zvýhodňující právní úkony (§ 241 insolvenčního zákona) a úmyslně zkracující právní úkony (§ 242 insolvenčního zákona), podle definice obsažené v § 235 odst. 1 insolvenčního zákona se pro závěr o

neúčinném právním úkonu nevyžaduje dlužníkův úmysl zkrátit věřitele.

Podle odvolacího soudu je nepochybné, že ke zkrácení uspokojení pohledávek dlužníkových věřitelů může dojít také jinými (dalšími) právními úkony dlužníka. Právní úkony dlužníka vyjmenované v § 240 až § 242 insolvenčního zákona totiž představují jen demonstrativní (příkladmý) výčet neúčinných právních úkonů v insolvenčním řízení, prostřednictvím kterých také nejčastěji dochází ke zkracování dlužníkových věřitelů.

Jinými slovy řečeno (dle odvolacího soudu), za neúčinný lze považovat každý právní úkon dlužníka, který vede ke zkrácení uspokojení pohledávky některého z věřitelů, tedy i takové jeho jednání nebo opomenutí, jímž by dlužník založil závazkový vztah z titulu bezdůvodného obohacení.

Odvolací soud měl proto za bezpředmětnou jak výhradu žalovaného, že se insolvenční soud nezabýval tím, zda právní úkon dlužníka byl učiněn v době jeho úpadku, či zda k jeho úpadku teprve vedl (to by bylo významné jen při posuzování neúčinnosti podle § 240 nebo § 241 insolvenčního zákona), tak i skutečnost, že v době právního úkonu dlužníka již žalovaný nebyl jeho společníkem ani jednatelem. Odvolací soud nesdílel ani námitku žalovaného, že obdrženou platbou nevznikl závazkový vztah mezi ním a dlužníkem, ale že šlo o částečné plnění třetí osobou, jež v dobré víře přijal, uzavíraje, že tyto závěry nemají žádnou oporu ve zjištěném skutkovém stavu.

Pro posouzení věci neměl odvolací soud za významnou ani obranu žalovaného, že o úpadku dlužníka nevěděl a že dlužník byl v rozhodné době (v lednu 2008) v „ekonomické konjunktuře“, když později (v únoru 2008) bylo vůči dlužníku zahájeno insolvenční řízení, jež vyústilo ve zjištění jeho úpadku (v listopadu 2008).

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) a odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, namítaje, že jsou dány dovolací důvody uvedené v § 241a odst. 2 o. s. ř., tedy, že řízení je postiženo vadou, která má za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (odstavec 2 písm. a/), a že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení (odstavec 2 písm. b/) a požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Dovolatel především s poukazem na ustanovení § 235 a násl. insolvenčního zákona podrobuje kritice závěr, že převod finanční částky z bankovního účtu je právním úkonem bez přiměřeného protiplnění ve smyslu ustanovení § 240 insolvenčního zákona. Přitom odkazuje na ustanovení § 34 obč. zák. a dovolává se závěrů obsažených v rozhodnutí (jde o usnesení) Nejvyššího soudu ze dne 2. 3. 2004, sp. zn. 30 Cdo 531/2003, konkrétně pasáže, podle které „právním úkonem ve smyslu uvedeného ustanovení občanského zákoníku však není faktická činnost, byť se jí právní úkon provádí. Za takovou faktickou činnost nutno považovat i výplatu peněžních částek provedenou dlužníkem, jak je patrno z údajů v pokladním deníku dlužníka pod označenou položkou.“

Převod finanční částky z bankovního účtu, tak jak se skutkově udál, je podle dovolatele faktickou činností a není (a contrario) právním úkonem, jemuž jedinému je možno odporovat dle ustanovení § 235 a násl. insolvenčního zákona.

Dovolatel dále cituje z napadeného rozhodnutí pasáž, podle které: „Vzhledem k tomu, že insolvenční zákon za právní úkon expresis verbis považuje též dlužníkovo opomenutí, tedy jeho nečinnost, je odvolací soud přesvědčen o tom, že odporovat lze nejen právním úkonům dlužníka (§ 34 obč. zák.), ale též jeho aktivnímu konání (jednání), tedy určité faktické činnosti, jež by se – nazíráno na věc z občanskoprávního hlediska – zvláště za právní úkon nemusela považovat.“

K tomu uvádí, že (pomíjeje skutečnost, že ratiu takového odůvodnění gramaticko – sémanticky příliš

nerozumí) takový právní závěr je naprosto nesprávný a „evidentně mu ani nepředcházela náležitá akribie“. Dovolatel dovozuje, že ratio příslušné pasáže odůvodnění odvolacího soudu tkví v tom, že podle názoru odvolacího soudu platí (vzhledem k tomu, že ustanovení § 235 odst. 1, věty druhé, insolvenčního zákona určuje, že právním úkonem je též dlužníkovo opomenutí), že lze odporovat i jiným než právním úkonům, např. též faktické činnosti.

K tomu dovolatel nejprve poznamenává („spíše obiter dictum“), že opomenutí není (jak podle něj dovozuje odvolací soud) aktivní konání (jednání) subjektu práva, nýbrž naopak jeho nečinnost (nekonání); potud odkazuje na dílo Rouček, F. – Sedláček, J.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému, Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, Praha 1935, k § 859, str. 8. Opomenutí (omittere) není samostatným druhem právního jednání, nýbrž pouze způsobem, jímž se právní jednání (úkon) provádí (projevuje). V režimu insolvenčního zákona navíc nejde o ustanovení významově odlišné od obecných soukromoprávních předpisů či snad o ustanovení nové, když občanský zákoník obsahuje totéž ustanovení v § 35 odst. 1, větě před středníkem.

Dovolatel zdůrazňuje, že podle ustanovení § 235 a násl. insolvenční zákon jasně stanoví, že odporovat lze stricto sensu a stricto iure jen a pouze právním úkonům, takže a contrario musí za použití pravidel formální logiky platit, že nelze odporovat faktické činnosti, neboť ta není právním úkonem. Závěr odvolacího soudu tak je zřetelným extenzívním excesem z ustálených interpretačních pravidel, neboť ke stejnému závěru nelze dospět žádnou z doktrínou užívaných výkladových metod.

Odůvodnění napadeného rozhodnutí podle dovolatele evidentně směřuje k závěru, že ustanovení insolvenčního zákona o odporovatelnosti právních úkonů jsou úpravou speciální a pro řešení vztahů upravených insolvenčním zákonem nelze použít ustanovení o odporovatelnosti podle občanského zákoníku. S takovým závěrem však dovolatel nikdy nepolemizoval, když podle něj „je samozřejmě závěrem absurdním a nikdy netvrzeným, že by měla být snad užita jiná úprava než insolvenční“; potud má odůvodnění napadeného rozhodnutí za nadbytečné. Uvádí, že za právně významnou v dané věci pokládal povahu převodu finančních částek z dlužníkova účtu provedených dlužníkem jako právního úkonu či faktické činnosti. Institut právního úkonu je však upraven pouze v soukromoprávním předpise (v občanském zákoníku); stanoví-li tudíž insolvenční zákon, že lze odporovat pouze právním úkonům, pak při hodnocení povahy právních úkonů nebo právních skutečností je možné vycházet pouze z ustanovení občanského zákoníku, jelikož insolvenční zákon nemá zvláštní ustanovení o institutu právního úkonu. Se zřetelem k předchozí větě není (podle dovolatelova mínění) ani logicky možné pochybovat o tom, že na otázky institutu právního úkonu (nikoliv odporovatelnosti), tedy co je nebo není právním úkonem, je možné užít pouze občanskoprávní judikaturu. Závěr odvolacího soudu že rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 531/2003 nelze vztáhnout na danou věc, je (tedy) podle dovolatele zcela nesprávný. Podle dovolatele není pochyb o tom, že v ratiu decidendi onoho rozhodnutí je řešena otázka obecné povahy právního úkonu. Nejvyšší soud v něm uzavřel, že:

„Bylo již uvedeno, že odporovatelnými jsou dlužníkovy právní úkony, ohledně kterých věřitel prokázal splnění všech podmínek, s nimiž zákon spojuje úspěšné uplatnění odpůrčího práva ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. Právním úkonem se rozumí projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku občanskoprávního vztahu, který právní předpisy s takovým projevem spojují (§ 34 obč. zák.). Právním úkonem ve smyslu uvedeného ustanovení občanského zákoníku však není faktická činnost, byť se jí právní úkon provádí. Za takovou faktickou činnost nutno považovat i výplatu peněžních částek provedenou dlužníkem, jak je patrno z údajů v pokladním deníku dlužníka pod označenou položkou.“

Mutatis mutandis tak (dle dovolatelova mínění) se zřetelem k závěrům Nejvyššího soudu pro účely dovolatelovy právní věci platí, že odporovatelnými jsou právní úkony, ohledně kterých dlužník prokázal splnění všech podmínek, s nimiž zákon spojuje úspěšné uplatnění odpůrčího práva ve

smyslu ustanovení § 235 a násl. insolvenčního zákona.

Nalézací soudy se tak dle dovolatelova přesvědčení měly držet při svém rozhodování v intencích výše uvedené, pro danou otázku jediné, judikatury Nejvyššího soudu, a to tím spíše, že nepředložily ani dostatečně odůvodněnou (konkurující) argumentaci způsobilou vyložit, proč se od této judikatury odchylují, to vše ve smyslu nálezu Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2010, sp. zn. IV. ÚS 2117/09 (jde o nález uveřejněný pod číslem 51/2010 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, který je – stejně jako další rozhodnutí Ústavního soudu zmíněná níže – veřejnosti dostupný i na webových stránkách Ústavního soudu).

Dovolatel má za to, že odvolací soud opominul hodnotit teoretickou materii právních úkonů nebo ji v návaznosti na jeho námitky hodnotil v rozporu se soukromoprávní teorií a bez dostatečného odborného odůvodnění a jiných důvodů pominul judikaturu Nejvyššího soudu, čímž v rozporu se zákonem rozhodl o subjektivním právu, které žalobci de iure ani de facti nenáleží. Odvolací soud podle dovolatele navíc neuvedl v napadeném rozhodnutí, jak se vypořádal se všemi jeho námitkami, nebo je zřejmě nedopatřením úplně opomněl; potud dovolatel odkázal na nález Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2009, sp. zn. II. ÚS 289/06 (jde o nález uveřejněný pod číslem 138/2009 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu).

Dovolatel dále dovozuje, že měl-li žalobce za to, že plnění poskytnuté z jeho účtu dovolateli nenáleží, neboť k němu nemá právní titul, pak měl i dle judikatury Nejvyššího soudu žalovat vydání bezdůvodného obohacení (srov. „Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu ČR Rc 26/75, str. 128-129“; správně jde o „Zprávu občanskoprávního kolegia bývalého Nejvyššího soudu ČSR z 28. 3. 1975, Cpj 34/74, o zhodnocení stavu rozhodování soudů ČSR ve věcech neoprávněného majetkového prospěchu, uveřejněnou pod číslem 26/1975 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek) a nikoliv navrhovat relativní neúčinnost právního úkonu, jelikož takový právní úkon, jemuž by bylo možno odporovat, nebyl učiněn.

Dovolatel rovněž nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, že převod finančních prostředků z účtu dlužníka je právním úkonem „bez přiměřeného protiplnění“, když má za to, že ve smyslu ustanovení § 240 odst. 1 insolvenčního zákona by muselo jít o úkon, jímž se dlužník zavázal poskytnout plnění bezúplatně nebo za neodpovídající protiplnění. Žalobce by tedy musel procesně tvrdit a prokázat vznik takového závazku.

Podle ustanovení § 489 obč. zák. platí, že závazky vznikají z právních úkonů, jakož i ze způsobené škody, z bezdůvodného obohacení nebo z jiných skutečností uvedených v zákoně. Dle ustanovení § 494 obč. zák. platí, že z platného závazku je dlužník povinen dare, facere, omittere či pati, věřitel je oprávněn to od něj požadovat. Žalobce však vznik závazku netvrdil a neprokázal a soud o něm neprováděl dokazování.

Dovolatel dále zdůrazňuje, že řízení o určení relativní neúčinnosti právního úkonu je dle § 159 insolvenčního zákona incidenčním sporem, jenž je dle § 161 insolvenčního zákona podroben procesním pravidlům sporného řízení dle ustanovení občanského soudního řádu; to je ve smyslu ustanovení § 101 odst. 1 písm. a) a b) o. s. ř. vedeno projednací zásadou „podle které soud rozhoduje zásadně na základě účastníky tvrzených významných skutečností“. To, co je pro rozhodnutí významnou skutečností, vyplývá z hypotézy hmotně právního ustanovení, které se aplikuje na daný právní vztah. Dovodil-li žalobce a soudy obou stupňů, že v daném případě může jít o právní úkon bez přiměřeného protiplnění ve smyslu ustanovení § 240 insolvenčního zákona, pak měly být primárně tvrzeny skutečnosti vyplývající z této normy, in concreto tedy, že šlo o právní úkon, jímž se dlužník „zavázal“ poskytnout plnění bezúplatně nebo za protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k jehož plnění se zavázal dlužník. Kdyby tyto skutečnosti byly tvrzeny a prokázány, pak by následně muselo být tvrzeno a prokázáno, že:

a) šlo o právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo
b) šlo o právní úkon, který vedl k dlužníkovu úpadku, eventuelně (a až v poslední procesní řadě),
c) právní úkon byl takto učiněn ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern.

K tomu dovolatel konstatuje, že žalobce procesně tvrdil (v článku IV. žaloby) pouze to, že mělo jít o právní úkon učiněný ve prospěch osoby blízké, nikoliv, že by se dlužník zavázal k určitému plnění, ergo že snad vznikl (§ 240 insolvenčního zákona) požadovaný závazkový vztah. Žalobce (také) nikdy procesně netvrdil, že v dané právní věci mělo jít o právní úkon, „který vedl k úpadku dlužníka“. Kdyby soud vzal za prokázané, že mělo jít o právní úkon, „který vedl k úpadku dlužníka“, vybočil by tím (podle dovolatele) z pravidel sporného řízení a porušil by projednací zásadu, čímž by postihl řízení vadou, která nutně měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci; odvolacímu soudu dovolatel vytýká, že k těmto námitkám, jimiž argumentoval již v odvolání, nepřihlédl.

Jako obiter dictum pak dovolatel konstatuje, že vzal-li soud za prokázané procesní tvrzení žalobce, že (údajný) právní úkon popsaný v narativní a petitorní části žaloby, měl být učiněn ve prospěch dovolatele jakožto osoby dlužníkovi blízké, pak zcela nepochybně dospěl na základě provedených důkazů k nesprávným skutkovým zjištěním. K tomu dovolatel uvádí, že soud správně zjistil, že:

– úpadek byl zjištěn s právními účinky k 10. 11. 2008,
– k převodu předmětné částky došlo 2. 1. 2008,
– dovolatel nebyl statutárním orgánem ani společníkem dlužníka od 5. 11. 2007.

Potud dovolatel odkazuje též na definici osoby blízké dlužníku, obsaženou (pro účely odpůrčího řízení) v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2192/2001 (jde o rozsudek ze dne 1. 8. 2002, uveřejněný pod číslem 53/2004 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), k čemuž shrnuje, že v době „učinění“ jednání popsaného v narativní části žaloby (která je ve smyslu ustanovení § 240 odst. 2 insolvenčního zákona rozhodnou dobou) nebyl ani statutárním orgánem (členem statutárního orgánu), ani společníkem, či členem nebo zaměstnancem; k dlužníku neměl ani jiný obdobný vztah.

„Ex litera legis“ je dle dovolatele nadto více než evidentní, že jednání popsané v narativní části žaloby a dokonce v petitorní části žaloby nemohlo být ve smyslu ustanovení § 240 odst. 1 insolvenčního zákona právním úkonem bez přiměřeného protiplnění, jelikož tím se rozumí dle ustanovení § 240 odst. 2 insolvenčního zákona pouze právní úkon učiněný v úpadku. Úpadek byl zjištěn až téměř rok poté, takže by jinak musela být naplněna vyvratitelná domněnka dle ustanovení § 240 odst. 2 věty druhé insolvenčního zákona. Na základě soudem provedených důkazů pak má dovolatel za osvědčené, že v době učinění předmětného převodu nebyl osobou blízkou dlužníku.

Dovolatel dodává, že jiné skutečnosti, tedy in concreto, že by mělo jít o úkon, který vedl k úpadku dlužníka, nebyly tvrzeny, soud o nich nevedl důkazní řízení, nerozhodoval o nich a bez příslušného procesního tvrzení ani nemohl. Takové skutečnosti podle dovolatele nejsou ani skutečným stavem věci. Odvolací soud v napadeném rozhodnutí uzavřel (na str. 3 dole), že je bezpředmětné, zda se soud prvního stupně nezabýval tím, zda právní úkon byl učiněn v době (dlužníkova) úpadku. Takový závěr má dovolatel za nepochopitelný, s tím, že odporuje zásadám civilního sporného řízení. Odvolací soud tak frapantně opomněl respektovat projednací zásadu, což mělo beze sporu za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, uvádí dovolatel.

A konečně dovolatel (pro úplnost) uvádí, že ve věci je dán i důvod zmatečnosti ve smyslu ustanovení § 229 odst. 1 písm. b) o. s. ř., neboť v dané věci vystupoval jako žalobce účastník, který neměl způsobilost jím být. Dovolatel poukazuje na ustanovení § 235 odst. 2 a § 21 insolvenčního zákona a na ustanovení § 1 písm. a), § 2 odst. 1, § 33 a § 40 odst. 2 zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích. K tomu pak uvádí, že insolvenční správce, který je procesním subjektem tohoto řízení,

pozbyl oprávnění vykonávat činnost insolvenčního správce k 31. 12. 2009, takže od 1. 1. 2010 není osobou oprávněnou procesně jednat.

Dovolatel shrnuje, že uzavřel-li s R. L. (jako nabyvatelem) dne 5. 11. 2007 smlouvu o převodu obchodního podílu, pak mezi nimi vznikl závazkový právní vztah, ze kterého měl dovolatel (jako věřitel) právo požadovat sjednanou úplatu 20 000 000 Kč a R. L. (jako dlužník) měl povinnost takto konat (plnit).

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í :

Tím, že dovolatel 2. 1. 2008 obdržel částečnou platbu takového plnění, označeného dokonce jeho rodným číslem (jak tvrdí žalobce v článku III. předposledním odstavci žaloby), pak:

– nevznikl žádný závazkový vztah mezi dovolatelem a dlužníkem a dovolatel neučinil žádný právní úkon směřující ke vzniku takového závazkového vztahu,
– nešla-li platba přímo od R. L. (z jeho účtu a prostředků) nebo bez vědomí dlužníka (což dovolatel nemohl vědět ani ovlivnit, když původ prostředků nezjistil ani soud), šlo pouze o částečné plnění poskytnuté třetí osobou v souladu a ve smyslu ustanovení § 331 obch. zák., které dovolatel dokonce musel přijmout, jak mu ukládá ustanovení § 329 obch. zák.; potud dovolatel odkazuje na článek Eliáš, K.: Zánik obligace splněním jinému než věřiteli nebo jiným než dlužníkem. Právní rozhledy č. 4, ročník 2010, str. 118 a násl.,
– šlo o přijetí platby bona fidei a na základě právního titulu.

Byla-li platba provedena z účtu dlužníka a z jeho prostředků bez domluvy s dovolatelem, šlo nutně o plnění za nabyvatele (třetí osobou) ve smyslu ustanovení § 331 obch. zák. (které dovolatel musel přijmout ve smyslu ustanovení § 329 obch. zák.), čímž vznikl ve smyslu ustanovení § 498 obč. zák. závazkový vztah mezi R. L. a dlužníkem z bezdůvodného obohacení podle § 454 obč. zák. Též je za určitých okolností možné, že mezi těmito subjekty vznikl závazkový vztah z jednatelství bez příkazu, což ovšem není věcí dovolatele. Mezi dovolatelem a dlužníkem však v každém případě není žádný hmotněprávní vztah, natož takový, ze kterého by dovolatel mohl být pasívně věcně legitimován.

S přihlédnutím k době vydání dovoláním napadeného usnesení je na danou věc uplatnitelný insolvenční zákon ve znění účinném do 31. 12. 2010 (tj. naposledy ve znění nálezu Ústavního soudu č. 260/2010 Sb.).

Podle ustanovení § 7 odst. 1 insolvenčního zákona pro insolvenční řízení a pro incidenční spory se použijí přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu, nestanoví-li tento zákon jinak nebo není-li takový postup v rozporu se zásadami, na kterých spočívá insolvenční řízení.

Pro rozhodnutí v této věci jsou tudíž ustanovení občanského soudního řádu o přípustnosti dovolání přiměřeně aplikovatelná dle § 7 odst. 1 insolvenčního zákona.

Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (do 31. 12. 2012) se podává z bodu 7., článku II., zákona č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Dovolání proti potvrzujícímu výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé může být v této věci přípustné jen podle ustanovení § 237 odst. 1 c) o. s. ř. (o případ uvedený v § 237 odst. 1 písm. b/ o. s. ř. nejde), tedy tak, že dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam.

Nejvyšší soud pak shledává dovolání přípustným pro zodpovězení otázky položené dovolatelem, totiž zda převod peněžních prostředků z účtu dlužníka je faktickou činností nebo právním úkonem, zda dle ustanovení § 235 a násl. insolvenčního zákona lze odporovat jen právním úkonům dle ustanovení § 34 obč. zák. a zda podle ustanovení § 235 insolvenčního zákona lze odporovat i jiným právním úkonům, než o kterých pojednávají ustanovení § 240 až § 242 insolvenčního zákona. Potud jde o otázky dovolacím soudem ve spojení s úpravou neúčinnosti obsaženou v insolvenčním zákoně dosud nezodpovězené.

I) K tvrzené zmatečnosti dle § 229 odst. 1 písm. b) o. s. ř.

Podle ustanovení § 229 odst. 1 písm. b) o. s. ř. žalobou pro zmatečnost účastník může napadnout pravomocné rozhodnutí soudu prvního stupně nebo odvolacího soudu, kterým bylo řízení skončeno, jestliže ten, kdo v řízení vystupoval jako účastník, neměl způsobilost být účastníkem řízení.

U přípustného dovolání přihlíží Nejvyšší soud z úřední povinnosti též k vadám řízení uvedeným § 242 odst. 3 o. s. ř. (včetně zmatečnostní vady řízení ve smyslu § 229 odst. 1 písm. b/ o. s. ř.). Nejvyšší soud nicméně již v rozsudku ze dne 15. 12. 2005, sp. zn. 21 Cdo 59/2005, uveřejněném pod číslem 86/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, vysvětlil, že o tom, zda řízení před soudy nižších stupňů je postiženo zmatečností, nelze v dovolacím řízení provádět dokazování (tzv. zmatečnostní vada se musí podávat z obsahu spisu).

Z dosavadního obsahu spisu se existence zmatečnostní vady řízení ve smyslu § 229 odst. 1 písm. b) o. s. ř. v podobě namítané dovolatelem nepodává (to, zda a kdy pozbyl žalobce právo vykonávat činnost insolvenčního správce, ze spisu neplyne) a již proto je tato dovolací námitka pro výsledek dovolacího řízení právně bezcenná. Nejvyšší soud nicméně dodává, že o zmatečnostní vadu řízení by nešlo, ani kdyby obsah spisu dokládal dovolací tvrzení.

Podle ustanovení § 40 zákona o insolvenčních správcích fyzická osoba nebo veřejná obchodní společnost, která je ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona podle dosavadních právních předpisů zapsána v seznamu správců podle § 1 vyhlášky č. 476/1991 Sb., se ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona pokládá za osobu oprávněnou vykonávat činnost insolvenčního správce podle § 3 odst. 1 písm. a) a podle § 3 odst. 2 (odstavec 1). Oprávnění vykonávat činnost insolvenčního správce podle odstavce 1 po uplynutí dvou let ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona zaniká (odstavec 2).

Z ustanovení § 40 zákona o insolvenčních správcích tedy plyne, že fyzická osoba, která k 1. 1. 2008 (kdy nabyl účinnosti zákon o insolvenčních správcích) byla zapsána v seznamu správců vedeném podle tam označené vyhlášky, mohla být v době do 31. 12. 2009 ustanovována insolvenčním správcem v konkrétních insolvenčních řízeních. Byl-li takovou osobou žalobce (ustanovený insolvenčním správcem dlužníka dne 10. 11. 2008), nepřestal být insolvenčním správcem dlužníka jen proto, že mu 31. 12. 2009 zaniklo oprávnění vykonávat činnost insolvenčního správce podle § 40 odst. 1 zákona o insolvenčních správcích. Insolvenční správce je do funkce pro konkrétní insolvenční řízení ustanovován rozhodnutím insolvenčního soudu (srov. § 25 odst. 1, větu první, insolvenčního zákona), přičemž v intencích ustanovení § 22 odst. 2 insolvenčního zákona může být (za tam daných podmínek) takovým insolvenčním správcem ustanovena i osoba, která není zapsána v seznamu insolvenčních správců. Tím, že osobě ustanovené rozhodnutím insolvenčního soudu insolvenčním správcem konkrétního dlužníka následně zanikne oprávnění vykonávat činnost insolvenčního správce dle § 40 odst. 2 zákona o insolvenčních správcích, nepozbývá rozhodnutí insolvenčního soudu o jejím ustanovení do funkce účinnosti. Taková osoba nadále zůstává insolvenčním správcem konkrétního dlužníka. Zbývá doplnit, že skutečnost, že osobě ustanovené insolvenčním správcem konkrétního dlužníka zaniklo posléze oprávnění vykonávat činnost insolvenčního správce podle § 40 odst. 2 zákona o insolvenčních správcích, není sama o sobě ani důvodem k tomu, aby takový insolvenční správce byl odvolán z funkce (§ 31 insolvenčního zákona), nebo aby byl zproštěn výkonu funkce (§ 32

insolvenčního zákona).

Výše formulované závěry potvrzují též pozdější změny insolvenčního zákona. S účinností od 1. 8. 2013, po novele provedené zákonem č. 185/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, byl totiž text § 31 insolvenčního zákona změněn potud, že ve smyslu jeho odstavce 3 může insolvenční soud i bez návrhu odvolat z funkce insolvenčního správce, kterému zaniklo ze zákona právo vykonávat činnost insolvenčního správce. Jinak řečeno, ani podle pozdější podoby insolvenčního zákona nevede zákonný zánik práva vykonávat činnost insolvenčního správce k automatickému zániku práva vykonávat funkci insolvenčního správce pro konkrétní insolvenční řízení, založeného rozhodnutím insolvenčního soudu o ustanovení do funkce.

Jelikož vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti, se nepodávají ani ze spisu, Nejvyšší soud se dále – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval dovolacím důvodem dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (a se zřetelem ke způsobu, jímž byla založena přípustnost dovolání, ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

K jednotlivým dovolacím námitkám uvádí Nejvyšší soud v rovině právního posouzení věci následující.

II) K otázce, zda převod finanční částky z účtu dlužníka na účet dovolatele je právním úkonem, jemuž lze odporovat.

Podle ustanovení § 34 obč. zák. právní úkon je projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují.

Dle ustanovení § 559 odst. 1 obč. zák. splněním dluh zanikne.

Z ustanovení § 324 odst. 1 obch. zák. se pak podává, že závazek zanikne, je-li věřiteli splněn včas a řádně.

Podle ustanovení § 332 odst. 1 obch. zák., jestliže plnění závazku není vázáno na osobní vlastnosti dlužníka, je věřitel povinen přijmout plnění jeho závazku nabídnuté třetí osobou, jestliže s tím dlužník souhlasí. Souhlas dlužníka není zapotřebí, jestliže třetí osoba za závazek ručí nebo jeho splnění jiným způsobem zajišťuje a dlužník svůj závazek porušil.

V této podobě, pro věc rozhodné, platila citovaná ustanovení občanského zákoníku a obchodního zákoníku již v době uzavření smlouvy o převodu obchodního podílu (5. 11. 2007) a do vydání napadeného rozhodnutí nedoznala změn. Ustanovení obchodního zákoníku se v dané věci uplatní (při dalších úvahách) vzhledem k tomu, že v dané věci se vede spor o povahu plnění poskytnutého na úhradu ceny úplatně převáděného obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným a že tento převod je obchodním závazkovým vztahem (§ 261a odst. 3 písm. a/ obch. zák., ve znění, jež od uzavření smlouvy o převodu obchodního podílu do vydání napadeného rozhodnutí též nedoznalo změn).

Nejvyšší soud pak uvádí, že nemá žádných pochyb o tom, že projev vůle, jímž dlužník plní dluh (peněžitý závazek) svému věřiteli, je právním úkonem ve smyslu ustanovení § 34 obč. zák., jelikož jde

o projev vůle směřující k zániku povinnosti splnit dluh (závazek); srov. § 559 odst. 1 obč. zák. a § 324 odst. 1 obch. zák.

Odvolací soud nepochybil, jestliže v daných souvislostech shledal nepřiléhavým dovolatelův poukaz na obsah usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 531/2003. Oproti mínění dovolatele není ani jím citovaná pasáž tohoto usnesení rozporná se závěrem formulovaným v předchozím odstavci.

Bez zřetele k tomu, že šlo o rozhodnutí zabývající se vadami žaloby (procesního úkonu), jež cíleně nesměřovalo k výkladu ustanovení § 34 a § 42a obč. zák. v rovině hmotně právní, totiž platí, že splněním dluhu (závazku) a tedy projevem vůle směřující k zániku dluhu (závazku) [právním úkonem] není každý bankovní převod peněžních prostředků ani každý výběr peněžních prostředků v hotovosti nebo (v intencích zkoumaného usnesení) každý výběr peněžních prostředků z pokladny podnikatele.

Závěr, podle kterého projev vůle, jímž dlužník plní dluh (závazek) svému věřiteli, je právním úkonem ve smyslu ustanovení § 34 obč. zák., jelikož jde o projev vůle směřující k zániku povinnosti splnit dluh (závazek), je nutné pro danou věc korigovat jen potud, že dlužník neplnil zkoumaným převodem peněžních prostředků z účtu svůj dluh (závazek) vůči věřiteli (dovolateli), nýbrž dluh R. L. (jenž si od dovolatele „kupoval“ obchodní podíl v dlužníku).

Ani dovolatel (jenž v dovolání sám argumentuje v tomto duchu) přitom neměl pochyb o tom, že šlo o plnění uskutečněné dlužníkem (coby třetí osobou) se souhlasem dovolatelova osobního dlužníka (R. L.), podléhající (proto) režimu ustanovení § 332 odst. 1 obch. zák. (proto přijetí takového plnění není bezdůvodným obohacením věřitele, stejně jako by jím nebylo, kdyby plnění poskytl věřiteli přímo osobní dlužník).

Jinak řečeno, projev vůle, jímž třetí osoba plní dluh (peněžitý závazek) dlužníkovu věřiteli se souhlasem dlužníka ve smyslu § 332 odst. 1 obch. zák., je právním úkonem ve smyslu ustanovení § 34 obč. zák., jelikož jde o projev vůle směřující k zániku povinnosti splnit dluh (závazek).

Dovolání proto v tomto směru opodstatněné není.

III) Ke vztahu § 235 insolvenčního zákona k ustanovením § 240 až § 242 insolvenčního zákona.

Podle ustanovení § 235 insolvenčního zákona neúčinnými jsou právní úkony, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných. Za právní úkon se považuje též dlužníkovo opomenutí (odstavec 1).

Neúčinnost dlužníkových právních úkonů se zakládá rozhodnutím insolvenčního soudu o žalobě insolvenčního správce, kterou bylo odporováno dlužníkovým právním úkonům (dále jen „odpůrčí žaloba“) (odstavec 2).

Ustanovení § 240 insolvenčního zákona pak určuje, že právním úkonem bez přiměřeného protiplnění se rozumí právní úkon, jímž se dlužník zavázal poskytnout plnění bezúplatně nebo za protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k jehož poskytnutí se zavázal dlužník (odstavec 1). Právním úkonem bez přiměřeného protiplnění se rozumí pouze právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo právní úkon, který vedl k dlužníkovu úpadku. Má se za to, že právní úkon bez přiměřeného protiplnění učiněný ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, je úkonem, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku (odstavec 2). Právnímu úkonu bez přiměřeného protiplnění lze odporovat, byl-li učiněn v posledních 3 letech před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, anebo v době 1 roku před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch jiné osoby (odstavec 3). Právním úkonem bez přiměřeného protiplnění není a) plnění uložené právním předpisem, b) příležitostný dar v přiměřené výši, c) poskytnutí plnění, kterým bylo vyhověno

ohledům slušnosti, nebo d) právní úkon, o kterém dlužník se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládal, že z něj bude mít přiměřený prospěch, a to za předpokladu, že nešlo o úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníkovi blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, a že osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by tento úkon mohl vést k úpadku dlužníka (odstavec 4).

Podle § 241 insolvenčního zákona zvýhodňujícím právním úkonem se rozumí právní úkon, v jehož důsledku se některému věřiteli dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu (odstavec 1). Zvýhodňujícím právním úkonem se rozumí pouze právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo právní úkon, který vedl k dlužníkovu úpadku. Má se za to, že zvýhodňující právní úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, je úkonem, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku (odstavec 2). Zvýhodňujícími právními úkony jsou zejména úkony, kterými dlužník a) splnil dluh dříve, než se stal splatným, b) dohodl změnu nebo nahrazení závazku ve svůj neprospěch, c) prominul svému dlužníku splnění dluhu nebo jinak dohodl anebo umožnil zánik či nesplnění svého práva, d) poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího závazku, ledaže jde o vznik zajištění v důsledku změn vnitřního obsahu zastavené věci hromadné (odstavec 3). Zvýhodňujícímu právnímu úkonu lze odporovat, byl-li učiněn v posledních třech letech před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, anebo v době jednoho roku před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch jiné osoby (odstavec 4). Zvýhodňujícím právním úkonem není a) zřízení zajištění závazku dlužníka, obdržel-li za ně dlužník současně přiměřenou protihodnotu, b) právní úkon učiněný za podmínek obvyklých v obchodním styku, na základě kterého dlužník obdržel přiměřené protiplnění nebo jiný přiměřený majetkový prospěch, a to za předpokladu, že nešlo o úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníkovi blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, a že osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by tento úkon mohl vést k úpadku dlužníka, c) právní úkon, který dlužník učinil za trvání moratoria nebo po zahájení insolvenčního řízení za podmínek stanovených tímto zákonem (odstavec 5).

Z ustanovení § 242 insolvenčního zákona plyne, že odporovat lze rovněž právnímu úkonu, kterým dlužník úmyslně zkrátil uspokojení věřitele, byl-li tento úmysl druhé straně znám nebo jí se zřetelem ke všem okolnostem musel být znám (odstavec 1). Má se za to, že u úmyslně zkracujícího právního úkonu učiněného ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, byl dlužníkův úmysl této osobě znám (odstavec 2). Úmyslně zkracujícímu právnímu úkonu lze odporovat, byl-li učiněn v posledních pěti letech před zahájením insolvenčního řízení (odstavec 3).

Přitom výše zmíněná ustanovení insolvenčního zákona nedoznala změn od rozhodnutí o úpadku dlužníka (10. 11. 2008) do vydání napadeného rozhodnutí.

Nejvyšší soud k tomuto tématu úvodem poznamenává, že posouzení žalobou uplatněného a soudy přiznaného nároku (jako celku) coby nároku vzešlého z neúčinného právního úkonu dlužníka nepřekáží, že žalobce se žalobou domáhal jak vyslovení neúčinnosti jím označeného právního úkonu, tak (současně) zaplacení částky, jež v důsledku takového úkonu ušla (podle žaloby měla ujít) z majetku (majetkové podstaty) dlužníka. Potud jsou i pro poměry insolvenčního řízení vedeného podle insolvenčního zákona beze zbytku využitelné závěry, jež Nejvyšší soud formuloval k odpůrčí žalobě podle § 16 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání v usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2011, sp. zn. 31 Cdo 365/2009, uveřejněné pod číslem 68/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek („V případech, kdy žalovaný získal z odporovatelných právních úkonů dlužníka majetkový prospěch, může /měla by/ mít odpůrčí žaloba jen podobu žaloby na plnění, směřující k vydání poskytnutého peněžitého plnění nebo k vydání peněžité náhrady ve výši prospěchu získaného odporovatelným právním úkonem. Posouzení případné neúčinnosti odporovatelných právních úkonů je v těchto situacích řešením

právní otázky toliko předběžné povahy.“).

Nejvyšší soud pak podotýká, že nemá rovněž žádných pochyb o tom, že podle ustanovení § 235 a násl. insolvenčního zákona lze odporovat jen „právním úkonům“ dlužníka (včetně opomenutí).

Odvolací soud však pochybil, jestliže své závěry založil na úvaze, podle které není třeba zkoumat, zda v dané věci byla naplněna některá ze skutkových podstat neúčinných právních úkonů vymezených v § 240 až § 242 insolvenčního zákona, jelikož postačí naplnění definice neúčinného právního úkonu dle § 235 odst. 1 insolvenčního zákona. Závěr, podle kterého právní úkony dlužníka vyjmenované v § 240 až § 242 insolvenčního zákona představují jen demonstrativní (příkladmý) výčet neúčinných právních úkonů v insolvenčním řízení, prostřednictvím kterých také nejčastěji dochází ke zkracování dlužníkových věřitelů, správný není.

Kdyby byl úsudek, že odpůrčí žalobou se lze domáhat plnění z neúčinného právního úkonu dlužníka, závislý jen na „definici“ obsažené v § 235 odst. 1 insolvenčního zákona, pak by ovšem úprava obsažená v § 240 až § 242 insolvenčního zákona byla nadbytečná.

Z textu § 235 odst. 1 insolvenčního zákona se především podává, že věta druhá žádné samostatné vymezení neúčinného právního úkonu dlužníka neobsahuje (jde v podstatě jen o „insolvenční připomenutí“ úpravy obsažené již v § 35 odst. 1 obč. zák., části věty před středníkem). Věta první samostatnou definicí neúčinného právního úkonu dlužníka rovněž není, když pouze pojmenovává základní rys takového právního úkonu dlužníka, totiž, že jde o právní úkon nebo o právní úkony, kterými dlužník „zkracuje“ možnost uspokojení věřitelů nebo „zvýhodňuje“ některé věřitele na úkor jiných.

Z ustanovení § 240 až § 242 insolvenčního zákona se pak podává, že právě jejich prostřednictvím se dává (pro insolvenční účely) obsah pojmu „zkracující právní úkon dlužníka“ a „zvýhodňující právní úkon dlužníka“.

Kdyby se prosadilo pojetí neúčinných právních úkonů dlužníka popsané v napadeném rozhodnutí, pak by nemělo smyslu, aby se insolvenční správce pokoušel dokazovat, že dlužníkovým právním úkonem byla naplněna skutková podstata dle § 241 insolvenčního zákona (zabývajícího se zvýhodňujícími právními úkony) nebo skutková podstata dle ustanovení § 242 insolvenčního zákona (zabývajícího se neúčinností úmyslně zkracujících právních úkonů) se všemi omezeními, jež z dikce těchto ustanovení plynou, včetně určení, které právní úkony dlužníka nejsou „zvýhodňujícími právními úkony dlužníka“ (§ 241 odst. 5 insolvenčního zákona). Z tohoto pojetí nevybočuje ani úprava neúčinnosti právních úkonů dlužníka bez přiměřeného protiplnění (§ 240 insolvenčního zákona), neboť takové právní úkony jsou ve výsledku též zkracujícími právními úkony.

Výrazy použité v ustanovení § 235 odst. 1, věty první, insolvenčního zákona (právní úkony, kterými dlužník „zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných“) přitom insolvenční zákon vykládá právě jen prostřednictvím ustanovení § 240 až § 242 insolvenčního zákona.

Lze tedy shrnout, že ponechají-li se stranou právní úkony, které dlužník učinil poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, v rozporu s ustanovením § 111 a § 246 odst. 2 insolvenčního zákona, lze podle ustanovení § 235 až § 243 insolvenčního zákona odporovat jen těm právním úkonům dlužníka, jež jsou taxativně vypočteny v ustanoveních § 240 až § 242 insolvenčního zákona.

Právní posouzení věci odvolacímu soudem tudíž správné není.

Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadené rozhodnutí

zrušil včetně závislých výroků o nákladech řízení. Jelikož důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i na rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i je a vrátil věc soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 a 3 o. s. ř.).